

Water belangrijk in Vogelaarwijken

Oud-minister Ella Vogelaar van Wonen, Wijken en Integratie heeft in 2007 verspreid over Nederland 40 wijken benoemd tot 'kanswijken'. Om de leefbaarheid in deze wijken te vergroten, stelde ze extra geld beschikbaar. Voor een aantal wijken is een herstructureringsplan opgesteld. De verwachting is dat door meer water in deze wijken te brengen, de leefbaarheid vergroot. Een enquête in acht 'kanswijken' bevestigt deze verwachting gedeeltelijk. De kans dat de leefbaarheid verbetert, lijkt het grootst bij de aanleg van water in een parkachtige omgeving¹⁾.

De herontwikkelingsprojecten moeten ervoor zorgen dat de Vogelaarwijken in 2017 leefbaarder zijn. Eén van de belangrijkste pijlers is het aanpakken van de leefomgeving, bijvoorbeeld door het verbeteren van woningen en het aanzien van de wijk. Hoewel water deel uitmaakt van de stedelijke leefomgeving, wordt daaraan bij herontwikkelingsprojecten vaak weinig aandacht besteed.

Wijken zonder of met weinig water lopen over het algemeen een grotere kans op wateroverlast bij hevige regenval. Daarnaast kan water andere functies in de wijk vervullen die de beleving van de woonomgeving vergroten, zoals vissen en spelevaren. In nieuwbouwwijken kan water waardeverhogend werken, omdat woningen aan het water meer waard zijn dan huizen die er niet aan grenzen. Water kan dus zowel sociaal als economisch bijdragen aan de verbetering van de leefbaarheid in een wijk.

Enquête

Om te onderzoeken welke rol water kan spelen bij het verbeteren van de leefbaarheid in 'kanswijken', hield DHV onlangs een enquête onder inwoners van acht van deze wijken. Daaruit blijkt dat het merendeel van de ondervraagden water in de leefomgeving belangrijk vindt. De acht wijken zijn gekozen op basis van de stadsgrootte en het percentage open water in de wijk.

In de enquête zijn de volgende vragen gesteld: Welke aspecten vindt u belangrijk in de leefbaarheid van uw woonomgeving? Welke waterfunctie waardeert u het meest in uw woonomgeving? Bij deze laatste vraag zijn voorbeeldfoto's en een korte omschrijving gebruikt om een beeld te schetsen van hoe het water er dan uit kan zien. Via internet of de post hebben 130 respondenten de vragenlijsten ingevuld.

Geselecteerde 'kanswijken' voor enquête

stadsgrootte	meer dan 5% open water		minder dan 5% open water	
kleine stad	Malburgen/ Immerloo	Arnhem	De Hoogte	Groningen
	Nieuwland	Schiedam	Overdie	Alkmaar
grote stad	Kanaleneiland	Utrecht	Noord	Rotterdam
	Nieuw-West	Amsterdam	Zuidwest	Den Haag

Watergang met afvoerfunctie

Zoals is te verwachten, hechten de inwoners veel waarde aan groen in de wijk, de staat van hun woning en de onderhoudstoestand in de wijk zelf. Meer dan 90 procent heeft deze aspecten beoordeeld als belangrijk. Opvallend is echter dat een ruime meerderheid (62 procent) ook water belangrijk vindt (zie afbeelding 1).

De bewoners willen dan vooral recreëren op of langs het water. Wandelen en uitzicht scoren met respectievelijk 35 en 43 procent het hoogst. Minder belangrijk zijn zwemmen, vissen en varen (zie afbeelding 2).

Ruimtelijke kwaliteitsmatrix

De vraag is nu welke maatregelen gemeenten kunnen nemen om met water

leefbaarheid in kanswijken te realiseren. De ene wijk is de andere niet, dus maatwerk is noodzakelijk. Een eenvoudig maar effectief hulpmiddel bij het in beeld brengen van de effecten op de leefbaarheid, is het toepassen van de zogeheten ruimtelijke kwaliteitsmatrix, ontwikkeld door Habiforum.

Volgens deze methode bestaat leefbaarheid uit drie aan elkaar gerelateerde waarden:

- de gebruikswaarde ofwel de functionele geschiktheid van de ruimte voor bepaalde functies (bijvoorbeeld wonen, werken en recreatie in de wijk sluiten goed op elkaar aan);
- de belevingswaarde ofwel de kwalitatieve ervaring van individuen van de ruimte (bijvoorbeeld schoonheid, cultureel besef en diversiteit);
- de toekomstwaarde ofwel de adaptatie aan veranderende eisen in de toekomst op het gebied van gebruiks- en belevingswaarde (duurzaamheid, biodiversiteit, etc.)

Door ingrepen in de waarden is de leefbaarheid zowel positief als negatief te beïnvloeden. De ingrepen worden ingegeven vanuit verschillende typen belangen: economische, sociale, ecologische of

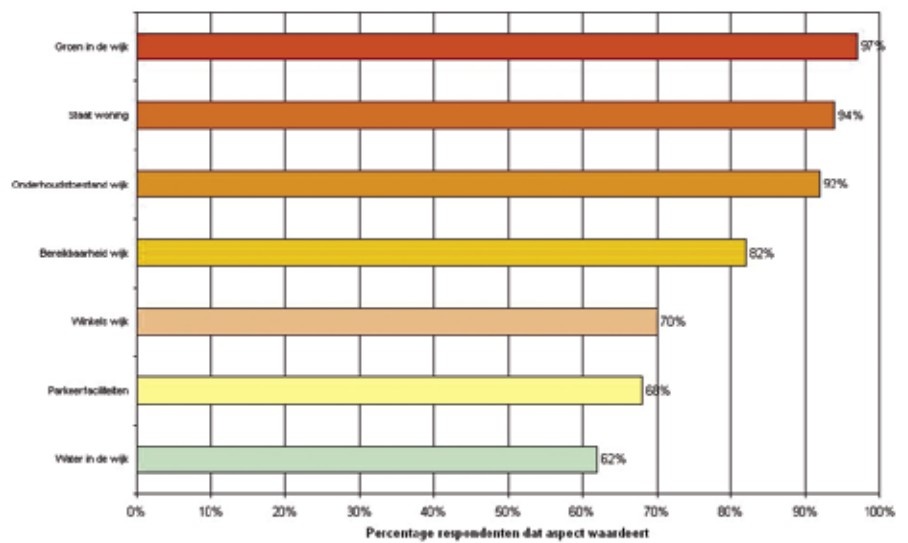
culturele belangen. Door de waarden uit te zetten tegen de belangen ontstaat de Matrix ruimtelijke kwaliteit²⁾.

Toegepast op water

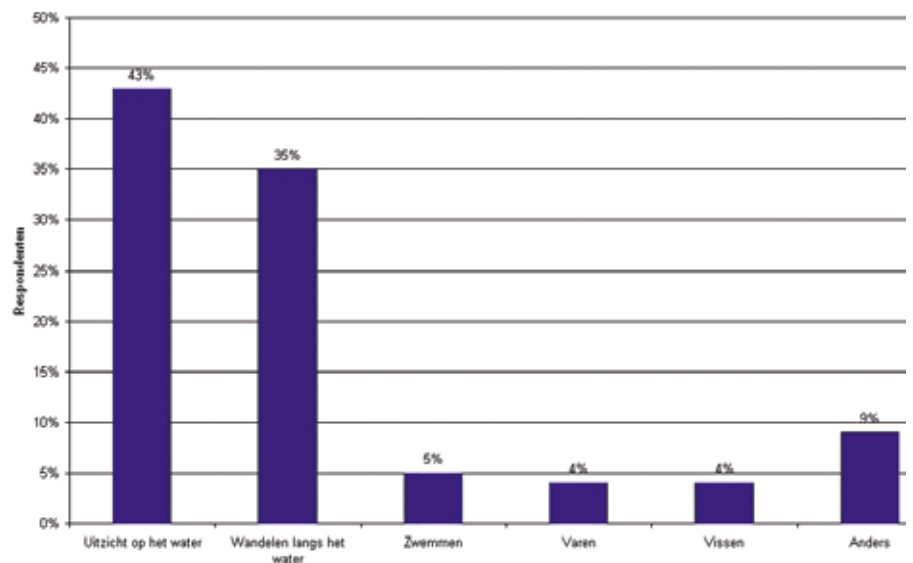
Om te beoordelen hoe ingrepen in of aan het watersysteem de leefbaarheid beïnvloeden, is aangegeven hoe de Matrix ruimtelijke kwaliteit is in te vullen (zie tabel). Het plaatsen van informatieborden, waardoor meer mensen het belang van water erkennen, is een maatregel om inwoners te informeren over het watersysteem. Daardoor zal water meer gewaardeerd worden (belevingswaarde), kan een grotere betrokkenheid bij de burgers ontstaan bij het onderhouden van het watersysteem en neemt de beleving van de omgeving toe (sociaal belang).

De belevingswaarde neemt toe naarmate meer belangen en waarden vergroot worden. Soms wegen bepaalde belangen, zoals culturele of sociale, zwaarder dan economische. Het herstellen van een oude watergang, zoals de Catherijnesingel in Utrecht, vindt een deel van de bevolking weggegooid geld (economisch belang, belevingswaarde daalt). Een ander deel van de bevolking waardeert het terugbrengen van water in de wijk wel, doordat de overlast van het autoverkeer hierdoor sterk vermindert (cultureel belang, belevingswaarde stijgt). In deze gevallen is dus niet voor iedereen de hoogst mogelijke belevingswaarde te realiseren.

De Matrix ruimtelijke kwaliteit is een hulpmiddel om de effecten van maatregelen op de waarden en belangen in een wijk in beeld te brengen. Bij het begin van herstructureringsprojecten kan na invulling van deze matrix bewust een belangen- en waardenafweging plaatsvinden. Door de afweging bij het begin van het project samen met de bewoners van de wijk te maken, wordt het draagvlak voor de herstructurering vergroot

Afb. 1: Waardering van aspecten die bijdragen aan de leefbaarheid.

Afb. 2: Waardering waterfuncties in de woonomgeving.

Matrix ruimtelijke kwaliteit: ingrepen om de belevingswaarde met behulp van water te beïnvloeden.

	economisch belang	sociaal belang	ecologisch belang	cultureel belang
gebruikswaarde	aanleg bruggen om bereikbaarheid te vergroten	aanleg vissteigers om water toegankelijk te maken	verbinden waterwegen tegen versnippering	creatie meerdere gebruikstypen oppervlaktewater om meerdere groepen aan te spreken
belevingswaarde	natuurlijke uitstraling van water vergroten, waardoor woningen meer waard worden	informatieborden plaatsen, waardoor meer mensen het belang van water erkennen	gevarieerd beheer en onderhoud om diversiteit en natuurlijke uitstraling te vergroten	open graven oude vaargeul om wijk identiteit terug te geven
toekomstwaarde	aanleg extra open water om wateroverlast als gevolg van klimaatverandering te voorkomen	buurtvereniging verantwoordelijk maken voor beheer en onderhoud watersysteem	het watersysteem inbedden in een regionale groenblauwe structuur	benadrukken specifieke relatie wijk met watersysteem om cultureel erfgoed te behouden

en worden de prioriteiten van de belangen duidelijker.

In de 'kanswijk' Presikhaaf (Arnhem) worden door het vroegtijdig betrekken van bewoners bij de herstructurering langs de watergangen in het park barbecueplaatsen en sociale ontmoetingsplekken gecreëerd. Het was niet mogelijk geweest om deze barbecueplaatsen

in het ontwerp te betrekken als de bewoners pas in een later stadium van het project betrokken waren geraakt. De ruimte had dan waarschijnlijk al een andere bestemming gekregen, waar de bewoners nog maar weinig invloed op uit konden oefenen. Aanpassingen in een later stadium zijn ruimtelijk niet altijd mogelijk, maar kunnen ook kostenverhogend werken, waardoor de

ideeën van bewoners niet kunnen worden gerealiseerd.

Conclusie

Om de leefbaarheid en beleving van de inwoners van 'kanswijken' te vergroten, is het wenselijk dat bij herstructurering water in een parkachtige structuur wordt aangebracht. Dan worden de meest gewaardeerde ruimtelijke aspecten voor de beleving gecombineerd: groen in de wijk, zichtbaar water en water om langs te wandelen en fietsen.

De aanleg van water in wijken heeft over het algemeen tot doel om overtollig regenwater op te vangen en af te voeren. Om wateroverlast ook in de toekomst te kunnen voorkomen, moet vaak extra open water worden aangelegd. In bestaande wijken is hiervoor meestal te weinig ruimte beschikbaar. Door herstructurering van wijken kan dit extra water eenvoudiger worden gerealiseerd. Door de aanleg van water te combineren met de adviezen uit bovenstaand onderzoek, kan ook de leefbaarheid in de wijk een flinke impuls krijgen.

NOTEN

- 1) Van Dijk M. (2009). Water, bron van kansen? Water als middel in de herstructurering van kanswijken. Afstudeerscriptie. In opdracht van DHV.
- 2) Habiforum (2001). Kwaliteit in meervoud.

Water in een parkachtige omgeving

Niels Lenting (DHV)